

การพัฒนาคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนิสิต
วิชาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
โดยการเรียนรู้แบบใช้กระบวนการทางการวิจัย
The Development of Self-Directed Learning
Characteristics of Students in Tourism Industry Classroom
Through Research-Based Learning

เปรมฤดี ขอบพล
Premrudee Chobphon

ABSTRACT

The purpose of this study was to examine the results of Research-Based Learning (RBL.) in developing students' self-directed learning characteristics. Subjects were 40 students who enrolled in the Tourism Industry course. Pre and Post self-evaluation, open-ended questionnaires, students' journals, teachers' diaries, observation and focus group technique were used to collect data.

The results were as follows: students' self-directed learning characteristics that RBL. could develop were ability to communicate ideas in different forms, ability to search for information, ability to accept others' ideas, self disciplined, critical thinking, team-working, self-confidence, enthusiasm to try new things.

Key words: self-directed learning, classroom action research, student-centered, research-based learning

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการสอนแบบใช้กระบวนการทางการวิจัยที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนิสิตกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่นิสิตที่ลงทะเบียนเรียนวิชา อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว(390111)

จำนวน 40 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบประเมินตนเองก่อนและหลังการเรียนรู้ แบบสอบถามปลายเปิด อนุทินการเรียนรู้ประจำวัน บันทึกการทำรายงานเชิงวิจัยของผู้เรียน การสังเกตและบันทึกของผู้สอน และการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่าการสอนโดยใช้กระบวนการวิจัยช่วยพัฒนาคุณลักษณะในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ของนิสิตดังต่อไปนี้คือ ช่วยพัฒนาความสามารถในการถ่ายทอดข้อมูล ความสามารถในการหาข้อมูล การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ความรับผิดชอบในการเรียนรู้ด้วยตนเอง การคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นทีม ความกล้าแสดงออก และความกระตือรือร้นในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

หัวใจหลักในการปฏิรูปการเรียนรู้คือมุ่งให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนการสอนโดยยึดหลักผู้เรียนมีความสำคัญสูงสุด ซึ่งเป็นการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับโลกยุคข้อมูลข่าวสาร ที่วิทยาการต่างๆ รุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว จนไม่สามารถนำเอาความรู้ทั้งหลายที่อยู่ในศาสตร์ของตนลงมาบรรจุลงในการเรียนการสอนได้ทั้งหมด ทำให้นักการศึกษาหลายคนมีแนวคิดที่จะสร้างคุณลักษณะให้ผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาและเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) และสามารถนำความรู้มาพัฒนางานอาชีพของตนในสภาพการณ์

นอกจากนั้นสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2545: 36) ยังมีการกำหนดดัชนีชี้วัดคุณภาพในระดับอุดมศึกษาในหัวข้อมาตรฐานด้านการเรียนรู้ ให้มีการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และส่งเสริมการสร้างประสบการณ์จริง ดังนั้นแนวคิดของ สมหวัง และทัศนีย์ (2540: 483-505) เกี่ยวกับการใช้กระบวนการทางการวิจัยมาเป็นวิธีสอนซึ่งเป็นกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางวิธีหนึ่ง จึงเป็นวิธีการซึ่งน่าจะนำมาใช้พัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีลักษณะในการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ กอปรกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีนโยบายเป็นมหาวิทยาลัยที่เน้นการวิจัย จึงเป็นโอกาสที่จะนำงานวิจัยต่างๆ ตลอดจนจนกระบวนการทำวิจัยมาใช้ในการเรียนการสอนกับนิสิตระดับปริญญาตรี

นอกจากนั้นจากประสบการณ์การสอนวิชาดังกล่าวผู้สอนพบว่าผู้เรียนส่วนใหญ่ที่เรียนในวิชานี้ ค่อนข้างกับวิธีการเรียนเป็นกลุ่มใหญ่ที่ผู้เรียนรับความรู้จากอาจารย์แต่เพียงฝ่ายเดียว ทำให้มีการพัฒนาคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองค่อนข้างน้อย ผู้วิจัยมีแนวคิดที่จะหาวิธีการเรียนที่นอกจากจะให้บัณฑิตสามารถเรียนรู้เนื้อหาวิชาตามวัตถุประสงค์ของรายวิชาแล้วยังสามารถพัฒนาคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียนได้ จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและที่มาของการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการทางการวิจัยพบว่าการเรียนการสอนแบบนี้มีพื้นฐานมาจากการเรียนการสอนแบบสืบสวน (Inquiry teaching method) ซึ่งมีหลักการพื้นฐานในการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลักและผู้เรียนต้องเรียนรู้โดยใช้ตนเองเป็นหลักในการเรียนรู้โดยจะเรียนรู้เพียงคนเดียวหรือเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนในกลุ่มย่อย (ปทีป, 2544: 34) จากหลักการข้างต้นผู้วิจัยจึงเลือกวิธีการเรียนการสอนดังกล่าวมาใช้ในวิชา อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เพื่อศึกษาผลการเรียนการสอนแบบใช้กระบวนการทางการวิจัยในการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเองของนิสิต

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

เพื่อศึกษาผลการสอนแบบใช้กระบวนการทางการวิจัยที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนิสิตที่ลงทะเบียนเรียนในวิชา อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในปีการศึกษา 2546

ขอบเขตงานวิจัย

ระยะเวลา

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการสอนและเก็บข้อมูลในวิชา อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ในภาคต้น ปีการศึกษา 2546 โดยใช้เวลาสอนทั้งหมด 16 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 คาบ รวมเป็น 48 คาบ

กลุ่มที่ทำการศึกษา

นิสิตชั้นปีที่ 2 คณะสังคมศาสตร์ วิชาเอกประวัติศาสตร์ จำนวน 38 คน ที่เรียนวิชา

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นวิชาพื้นฐานของหลักสูตร และนิสิตคณะมนุษยศาสตร์จำนวน 2 คน ที่เลือกสาขาการเดินทางและท่องเที่ยว เป็นวิชาโท นิสิตทั้ง 40 คนไม่เคยเรียนวิชาต่างๆในสาขาการเดินทางและการท่องเที่ยวและการโรงแรมมาก่อน

การจัดการเรียนการสอน

ลักษณะการเรียนการสอนแบบRBL ที่จัดแบ่งออกได้เป็น2กิจกรรมใหญ่คือกิจกรรมในห้องเรียน และกิจกรรมที่นิสิตจะต้องออกไปเก็บข้อมูลเพื่อทำรายงานเชิงวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยนี้จะทำให้ได้ผลการสอนแบบใช้กระบวนการทางการวิจัยที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนิสิต ซึ่งช่วยในการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมต่อการพัฒนาคุณลักษณะดังกล่าวของนิสิตต่อไป

นิยามศัพท์

คุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองหมายถึง ลักษณะภายในของผู้เรียนที่ช่วยให้ผู้เรียนเป็นผู้มีศักยภาพในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การตรวจเอกสารและ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎี 2 ทฤษฎีเพื่อนำมาเป็นพื้นฐานของงานวิจัย การสร้างบทเรียนและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ทฤษฎีแรกที่คุณวิจัยศึกษาคือทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยตนเองและทฤษฎีที่ 2 คือทฤษฎีการเรียนการสอนแบบใช้กระบวนการทางการวิจัย

คำว่า Self-directed learning(SDL) ที่ใช้กันอยู่เป็นหลักนั้นอาจแบ่งได้เป็น สองความหมายคือ หมายถึงกระบวนการเรียนรู้ และหมายถึงคุณลักษณะภายในส่วนบุคคลของผู้เรียน SDL ในแง่ของ

กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนในฐานะเจ้าของและผู้จัดการกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Hayati, 2003: 29) ในความหมายของลักษณะส่วนบุคคลของผู้เรียนนั้น Brockett and Hiemstra (1993: 29) ได้ให้ความหมายว่าเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล ที่ทำให้บุคคลนั้นมีความรับผิดชอบที่จะมีความพยายามในการเรียนรู้ส่วนมากแล้วจะเชื่อมโยงกับความรับผิดชอบ มีทัศนคติที่ดีต่อตัวเอง มีความอดทน ยอมรับตนเอง และผู้อื่น กล้าเผชิญปัญหา เป็นต้น

ส่วนในความหมายของการสอนแบบใช้กระบวนการทางการวิจัย(Research-base learning หรือ RBL) นั้น ปทีป (2544: 484) ได้สรุปความหมายว่าเป็นการสอนเนื้อหาตามศาสตร์ กระบวนการและทักษะที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่มีพื้นฐานมาจากกระบวนการวิจัย การเรียนการสอนและการวิจัยสามารถผสมผสานกันได้โดยผู้สอนใช้กระบวนการทางการวิจัยเป็นวิธีสอนวิธีหนึ่ง ซึ่งสมหวัง และทัศนีย์ (2540: 36) ได้เรียงลำดับของการเรียนการสอนแบบ RBL ไว้ดังนี้

1. ศึกษาหลักการ ความรู้จากตำรา / เอกสาร / สื่อต่างๆ / คำบอกเล่า
2. เรียนรู้ผลการวิจัยจากการศึกษาด้วยตนเอง/ คำบอกเล่าของอาจารย์
3. เรียนรู้โดยการศึกษจากงานวิจัย
4. ทำรายงานเชิงวิจัย
5. ทำ Baby Research
6. ทำวิจัยภายใต้การนิเทศ / เป็นผู้ช่วยวิจัย
7. ทำวิทยานิพนธ์

ส่วนปทีป (2544: 37) ได้สรุปการสอนโดยการใช้กระบวนการทางการวิจัยออกเป็น 4 วิธี ตามลำดับความง่ายสู่ยากดังนี้

1. การเรียนการสอนโดยใช้ผลการวิจัยประกอบการสอน
2. การเรียนการสอนโดยการสังเคราะห์งานวิจัย
3. การเรียนการสอนโดยร่วมทำโครงการวิจัย

4. การเรียนการสอนโดยการทำวิจัยด้วยตนเอง

The University of Warwick (2001: 1) เสนอแนวคิดที่นำการเรียนการสอนกับการวิจัยมาสัมพันธ์กันดังนี้

Outcomes คือการนำผลการวิจัยมาเป็นข้อมูลในเนื้อหาวิชา

Process คือการนำกระบวนการทางการวิจัยมาใช้เป็นวิธีสอน

Tools คือการนำเครื่องมือทางการวิจัยมาใช้ในการแสวงหาความรู้

Context คือการสร้างสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมขององค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการวิจัย

อย่างไรก็ตาม ผู้นำเสนอแนวคิดดังกล่าวได้ให้ข้อคิดว่าองค์ประกอบทั้ง 4 ประการนี้เป็นเพียงกรอบที่นำเสนอ เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนการสอนและการวิจัยเท่านั้น แต่ละรายวิชาที่นำกรอบนี้ไปใช้ไม่จำเป็นต้องมีองค์ประกอบครบทั้ง 4 ประการ

วิธีการดำเนินการวิจัย

แนวทางการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน (Classroom action research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) โดยใช้หลัก Triangulation ซึ่ง Huberman and Miles (1998: 199) ได้อธิบายว่าหมายถึงการเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการหลายวิธี หรือเป็นการเก็บข้อมูลจากหลายแหล่ง ทำให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับงานวิจัย ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้การเก็บข้อมูลหลายวิธีเช่น การเก็บข้อมูลจากแบบประเมินตนเองก่อนและหลังการเรียนรู้ อนุทินการเรียนรู้ประจำวัน บันทึกประจำวันและการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำรายงานเชิงวิจัยการสังเกตและบันทึกของผู้สอน การสัมภาษณ์กลุ่ม

วิธีวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ได้จัดแบ่งกิจกรรมการเรียนการสอนออกเป็น 2 กิจกรรมใหญ่คือกิจกรรมในห้องเรียน และกิจกรรมที่นิสิตจะต้องออกไปเก็บข้อมูลเพื่อทำรายงานเชิงวิจัย

กิจกรรมในห้องเรียนจะมีเนื้อหาหลักสูตรเป็นตัวกำกับ ในแต่ละคาบผู้สอนจะแบ่งเวลาออกเป็น 2 ส่วน โดยให้เวลาในส่วนแรกประมาณ 30-40 นาที และส่วนหลัง 50-60 นาที ในช่วงแรกจะเป็นการทบทวนเนื้อหาเก่า ให้ผลสะท้อนกลับเกี่ยวกับงานที่นิสิตทำส่งในคาบที่ผ่านมา ต่อจากนั้นเป็นการบรรยายเนื้อหาใหม่ ส่วนที่ 2 เป็นส่วนของการทำงานกลุ่มของนิสิต ผู้สอนได้เตรียมเอกสารซึ่งเป็นบทความวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา หรือถ้าไม่สามารถหาบทความวิจัยที่ตรงกับเนื้อหาได้ ก็จะใช้บทความทางวิชาการทั่วไปแทน ผู้สอนใช้หลักการของการสอนแบบสืบสวน ซึ่งเป็นหลักทฤษฎีพื้นฐานของการสอนแบบ RBL (ปทีป, 2544: 34) คือให้ผู้เรียนเกิดความสงสัยโดยตั้งคำถามให้ผู้เรียนหาคำตอบด้วยตนเองจากบทความวิจัยที่เตรียมไว้ให้ ในการตอบคำถามนั้น นอกจากนิสิตจะใช้ข้อมูลจากบทความวิจัยที่อ่านแล้ว นิสิตยังต้องนำข้อมูลที่ได้จากการอ่านมาเชื่อมโยงกับข้อมูลที่ได้จากการบรรยายในตอนต้น ชั่วโมงผสมผสานกับประสบการณ์เดิมของนิสิตสำหรับการนำเสนอคำตอบ นิสิตจะเขียนเป็นรายงานสั้นๆหรือนำเสนอหน้าชั้นเรียน ทุกครั้งผู้สอนจะเก็บงานของนิสิตไปตรวจหรือฟังจากการนำเสนอ แล้วมีผลสะท้อนกลับให้กับนิสิตเพื่อเป็นแนวทางที่นิสิตจะปรับปรุงให้ดีขึ้นต่อไป

ส่วนของกิจกรรมการทำรายงานเชิงวิจัยนั้นเนื่องจากวิชาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นวิชาพื้นฐานของสาขาการท่องเที่ยวและสาขาการโรงแรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจภาพรวมอย่างกว้างๆ ขององค์ประกอบต่างๆ ในอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว นอกจากนั้นผู้เรียนในกลุ่มนี้ไม่มีประสบการณ์และพื้นความรู้เกี่ยวกับสาขาวิชานี้มาก่อน

ฉะนั้นรายงานที่มอบหมายในวิชานี้จึงมีจุดมุ่งหมายที่จะให้นิสิตได้สัมผัสกับสถานการณ์จริงในการดำเนินธุรกิจในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว รวมไปถึงองค์ประกอบอื่นๆ เช่น สถานที่ท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว ผู้ปฏิบัติงานในสาขาการท่องเที่ยว ธุรกิจที่พักแรม ภัตตาคาร ร้านอาหารของที่ระลึก และรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวในแนวต่างๆ เช่น Eco tourism, Agro-tourism เป็นต้น ผู้สอนจะเปิดโอกาสให้นิสิตมีอิสระในการเลือกกลุ่มทำงานของตนเอง เพื่อสะดวกในการประสานงานและจัดเวลาให้ตรงกัน ให้นิสิตหาหัวข้อที่ตนเองสนใจ หาสถานที่หรือบุคคลที่ตนเองต้องการศึกษา โดยทำออกมาในรูปแบบของกรณีศึกษา ต่อจากนั้นคิดคำถามที่ตนเองต้องการหาคำตอบ จากคำถามพัฒนาเป็นวัตถุประสงค์ คิดหาวิธีการที่จะได้ข้อมูลตามที่ตั้งเป็นวัตถุประสงค์ไว้ ซึ่งนิสิตส่วนมากจะทำการสัมภาษณ์ การสังเกตจากสถานที่และสถานการณ์จริงในการเก็บรวบรวมข้อมูล ร่วมกับข้อมูลจากเอกสารแผ่นพับ ข้อมูลจาก website และอื่นๆ ขั้นตอนของการพัฒนาโครงการนี้ผู้สอนและผู้เรียนในแต่ละกลุ่มจะต้องปรึกษาหารือร่วมกัน เมื่อได้ข้อมูลแล้วนำมาเตรียมเพื่อนำเสนอหน้าชั้น ซึ่งส่วนมากจะนำเสนอด้วยโปรแกรม power point หรือ slideควบคู่กับการบรรยาย ต่อจากนั้นจึงนำข้อมูลดังกล่าวมาเรียบเรียงเขียนเป็นรายงานเชิงวิจัย ตามรูปแบบที่กำหนดกันไว้ตั้งแต่ต้นภาคเรียน

ตัวแปร

ตัวแปรต้นคือการเรียนการสอนแบบใช้กระบวนการทางการวิจัย (RBL)

ตัวแปรตามคือความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน (SDL)

ประชากร

เป็นนิสิตชั้นปีที่ 2 คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จำนวน 38 คน และนิสิตคณะมนุษยศาสตร์จำนวน 2 คน ที่ลงทะเบียนเรียน

ในวิชาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2546 รวมประชากรที่ใช้ในการวิจัยทั้งหมด 40 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ

1. แบบประเมินตนเองก่อนและหลังการเรียนรู้เกี่ยวกับลักษณะของการเป็นผู้สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง และคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับคุณลักษณะที่นิสิตคิดว่าได้พัฒนาหลังจากได้เรียนวิชาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การสร้างแบบประเมินตนเองเริ่มจากการทบทวนเอกสารในหัวข้อคุณลักษณะของบุคคลที่สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง แล้วเลือกคุณลักษณะที่มีผู้กล่าวถึงบ่อยที่สุดมา 5 คุณลักษณะ แล้วนำมาสร้างเป็นแบบประเมินตนเอง โดยใช้ Likert scale 5 ระดับ และในตอนท้ายของแบบสอบถามให้นิสิตเขียนประเมินคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของนิสิต

2. อนุทินการเรียนรู้ประจำวัน สร้างเป็นแบบฟอร์มเพื่อให้นิสิตได้มีโอกาสประเมินการเรียนรู้และกิจกรรมในแต่ละคาบ

3. บันทึกรายวันและความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำรายงานเชิงวิจัย โดยให้นิสิตเขียนบันทึกอนุทินทุกครั้งที่ทำกิจกรรม

4. การสังเกตและบันทึกของผู้สอน ผู้วิจัยจะบันทึกข้อสังเกตและเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างการเรียนรู้การสอน และผู้วิจัยเห็นว่าสำคัญ และมีความเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์งานวิจัย

5. การทำสัมภาษณ์กลุ่ม ซึ่ง Morgan (1998: 29) ให้ความหมายของคำนี้ว่าเป็นวิธีการทางการวิจัยที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะได้มาจากการอภิปรายกลุ่ม โดยคำถามจะแบ่งเป็น 5 ลำดับคือ open question, introductory question, transition question, key question และ ending question (Krueger, 1998: 71) โดยคำถามจะอยู่ในกรอบของคำถามและวัตถุประสงค์งานวิจัย การจัดกลุ่มการอภิปรายทั้งหมดจำนวน 6 กลุ่ม ผู้วิจัยจัดแบ่งนิสิตตามวัน

เวลาว่างออกเป็น 6-7 คนต่อกลุ่ม ซึ่งเป็นจำนวนที่เหมาะสมในการทำ focus group (Morgan, 1998: 71) ในแต่ละกลุ่มจะใช้เวลาอภิปราย กลุ่มละประมาณ 60 นาที โดยผู้วิจัยจะทำหน้าที่เป็นผู้นำการอภิปราย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิชาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นวิชาที่ใช้เวลาในการสอนอาทิตย์ละ 3 ชั่วโมง โดยแบ่งเป็น 2 คาบ คาบละ 1 ชั่วโมง 30 นาที กิจกรรมหลักของวิชานี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือกิจกรรมในชั่วโมงเรียน และกิจกรรมนอกห้องเรียนคือการทำรายงานเชิงวิจัย ซึ่งต้องออกไปศึกษาจากสถานที่จริง

การเก็บรวบรวมข้อมูลของงานวิจัยมีขั้นตอนดังนี้คือ

1. ในคาบแรกและคาบสุดท้ายของการเรียน ให้นักศึกษาประเมินตนเองในแบบประเมินคุณลักษณะของการเรียนรู้ด้วยตนเอง และในคาบสุดท้ายของการเรียน ให้นักศึกษาเขียนถึงคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองที่พัฒนาขึ้นจากการเรียนวิชาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

2. ในทุกคาบที่มีการเรียนการสอน ผู้วิจัยจัดให้นักศึกษาสลับเปลี่ยนกันเขียนอนุทินการเรียนรู้ จำนวนคาบละ 3 คน ซึ่งจะระบุวันที่ เนื้อหา และความคิดเห็นของนิสิตเกี่ยวกับเนื้อหา กิจกรรม และการเรียนการสอนในคาบนั้นๆ นอกจากนั้นยังให้นักศึกษาสัมภาษณ์ความคิดเห็นของกลุ่มเพื่อนเกี่ยวกับการเรียนการสอนในคาบดังกล่าว แล้วเขียนลงในอนุทินการเรียนรู้ประจำวันตามแบบฟอร์มที่เตรียมไว้ให้ โดยให้นักศึกษาเขียนนอกเวลาเรียนแล้วนำมาส่งในคาบถัดไป

3. ในการทำรายงานเชิงวิจัยนั้นผู้สอนจะมอบหมายให้นักศึกษาเขียนบันทึกการทำงานทุกครั้งที่มีการประชุม หรือการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล หลังจากงานเสร็จบริบูรณ์เป็นรูปเล่มแล้วให้นักศึกษาประเมินการทำงานของตนเอง เพื่อนร่วมงาน และลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองที่นิสิตได้ฝึกฝนและพัฒนาขึ้นจาก

การทำงานดังกล่าว

4. ในระหว่างภาคเรียน หลังจากการสอนในแต่ละคาบ ผู้วิจัยได้บันทึกข้อสังเกตต่างๆเกี่ยวกับการเรียนการสอนในคาบที่ผ่านมา

5. ในอาทิตย์สุดท้ายของการเรียน ผู้วิจัยนัดนิสิตเพื่อทำ Focus Group โดยแบ่งนิสิตออกเป็น 6 กลุ่ม กลุ่มละ 6-7 คน ตามวันเวลาที่ตรงกันของนิสิต ผู้วิจัยได้จัดเสียงของการอภิปรายไว้โดยได้รับการอนุญาตจากผู้ร่วมอภิปรายทุกคน

การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเครื่องมือทั้ง 5 ชนิด ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่เก็บได้นำมาวิเคราะห์โดยใช้วิธีในการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลในแบบประเมินตนเองก่อนและหลังการเรียนใช้การคิดเป็นเปอร์เซ็นต์เพื่อการเปรียบเทียบผลก่อนและหลังการเรียน ในส่วนอื่นๆใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ได้แก่ ถอดเทปการทำสนทนากลุ่ม การอ่านจับใจความ การลงรหัส ซึ่งหมายถึงการนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาใส่ข้อความหรือสัญลักษณ์เพื่อให้ข้อมูลดังกล่าวเกิดความหมาย (Miles and Huberman; 1994: 56) หลังจากนั้นนำมาจัดกลุ่มและดูความถี่

ผลการศึกษา

Table 1 จะเห็นว่าจำนวนนิสิตที่ประเมินผลตนเองในระดับมากที่สุด และมากนั้นมีจำนวนเพิ่มขึ้นในทุกคุณลักษณะ คุณลักษณะข้อที่ 1 ความรับผิดชอบในการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นคุณลักษณะที่มีผู้ประเมินเพิ่มขึ้นมากที่สุดคือ จากก่อนการเรียนมีผู้ประเมินในระดับมากที่สุดเพียง 6.25% เพิ่มขึ้นเป็น 12.5% หลังการเรียน และในระดับมากมีผู้ประเมิน 31.25% ก่อนการเรียน เพิ่มขึ้นเป็น 65.5% หลังการเรียน คุณลักษณะที่มีจำนวนผู้ประเมินในระดับมากที่สุดและมากเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนคือคุณลักษณะข้อที่ 5 ความสามารถในการถ่ายทอดข้อมูล

Table 1 Percentage of participants' self-evaluation before and after learning.

Self-directed learning characteristics	Very strong		Strong		Moderate		Slight		Very slight	
	Before	After	Before	After	Before	After	Before	After	Before	After
1. Responsibility for Self-directed learning (%)	6.25	12.5	31.25	65.5	56.25	22	6.25	-	-	-
2. Willingness to try new things (%)	6.25	12.5	37.5	59.25	56.25	28.25	-	-	-	-
3. Developing learning objectives (%)	9.25	12.5	48.25	58.25	34.37	29.25	8.13	-	-	-
4. Ability to search for information (%)	3.25	9.37	31.25	53.13	65.5	37.5	-	-	-	-
5. Ability to transfer information (%)	-	3.13	28.25	56.25	56.25	34.3	15.15	6.25	-	-

ผลจากแบบสอบถามปลายเปิดที่ให้นิสิตแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองที่นิสิตได้รับ การพัฒนาขึ้นจากการเรียนแบบ RBL 10 อันดับแรกเรียงตามลำดับความถี่ที่นิสิตกล่าวถึงดังนี้ การถ่ายทอดข้อมูล การคิดวิเคราะห์ การหาข้อมูลด้วยตนเอง การทำงานเป็นทีม ความรับผิดชอบ การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นความกล้าแสดงออก การอ่านจับใจความ ความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และการบริหารเวลา

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มอนุทินการเรียนรู้อุปกรณ์ บันทึกการทำรายงานเชิงวิจัย การสังเกตและ บันทึกของผู้สอน นิสิตเห็นพ้องว่ากิจกรรมที่ช่วยในการพัฒนาคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยตัวตนเองนั้นแบ่งออกเป็น 2 กิจกรรมคือ กิจกรรมในห้องเรียน และกิจกรรมภาคสนามในการทำรายงานเชิงวิจัย

จากความคิดเห็นของนิสิต กิจกรรมในชั้นเรียนช่วยพัฒนาทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม รับผิดชอบในการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น เช่น การขาดเรียน การมาเข้าเรียนสาย การไม่ตั้งใจฟังคำบรรยายในตอนต้นชั่วโมง การไม่รอบคอบในการทำงาน ล้วนมีผลต่องานซึ่งหมายถึงคะแนนของตนเองและกลุ่มโดยรวม คุณลักษณะต่อมาที่นิสิตคิดว่ากิจกรรมในห้องเรียนช่วยให้เขา

พัฒนาขึ้นคือ รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นซึ่งทำให้เกิดแนวคิดใหม่ๆและมีวิสัยทัศน์กว้างขึ้นเป็นการเรียนที่เปิดให้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ทำให้กล้าแสดงความคิดเห็น รู้จักการคิดวิเคราะห์และกระตุ้นให้กระตือรือร้นในการเรียนรู้และทำสิ่งใหม่ๆ ทำให้รู้จักและมีความคุ้นเคยกับเพื่อนเพิ่มมากขึ้น ช่วยพัฒนาทักษะการถ่ายทอดข้อมูลทั้งการพูดและเขียน ช่วยเพิ่มทักษะในการอ่านจับใจความ ทำให้รู้จักการตรงต่อเวลา และการแบ่งเวลาทำงานให้เหมาะสม

กิจกรรมการทำรายงานเชิงวิจัยนั้นผู้สอนจะเปิดโอกาสให้นิสิตมีอิสระในการเลือกกลุ่มของตนเอง เลือกหัวข้อรายงานที่กลุ่มสนใจร่วมกัน หาสถานที่หรือบุคคลที่ต้องการศึกษา ต่อจากนั้นจึงคิดคำถามที่ต้องการหาคำตอบ จากคำถามพัฒนาขึ้นมาเป็นวัตถุประสงค์ คิดวิธีการที่จะให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นิสิตส่วนมากจะใช้วิธีการหาข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ร่วมกับข้อมูลจากข้อมูลในเอกสาร แผ่นพับ และข้อมูลจาก Website และอื่นๆ ขั้นตอนของการพัฒนาโครงการนี้ผู้สอนกับผู้เรียนในแต่ละกลุ่มจะต้องปรึกษาร่วมกัน เมื่อได้ข้อมูลแล้วจะมานำเสนอหน้าชั้นเรียน ต่อจากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้นำมาเขียนเป็นรายงานเชิงวิจัย ตามรูปแบบที่ร่วมกันกำหนดไว้ตั้งแต่ต้นภาคเรียน นิสิตทุกกลุ่มมี

ความเห็นตรงกันว่าการทำงานเชิงวิจัยครั้งนี้ ช่วยฝึกการทำงานร่วมกันเป็นทีม ซึ่งต้องการความอดทน และเสียสละ ความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย ฝึกการเป็นคนตรงต่อเวลาในการนัดหมาย รู้จักแบ่งงาน รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น กล้าที่จะแสดงความคิดเห็น สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน รู้จักและเข้าใจเพื่อนในกลุ่มเพิ่มขึ้น ได้ฝึกทำงานภาคปฏิบัติที่ได้ประสบการณ์ตรงมากกว่าการเรียนรู้ภาคทฤษฎีในห้องเรียน ทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างภาคทฤษฎีและปฏิบัติ รู้จักลำดับขั้นตอนและวางแผนในการทำงาน ฝึกการตั้งวัตถุประสงค์ในการทำงาน ฝึกหาข้อมูลด้วยตนเองโดยใช้วิธีสัมภาษณ์ควบคู่ไปกับการสังเกตในสถานที่จริง ฝึกการตั้งคำถามในการสัมภาษณ์ มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนสิ่งใหม่ๆ ที่ท้าทายความสามารถ บางกลุ่มยังต้องใช้ทักษะทางภาษาต่างประเทศเข้าช่วย ต้องฝึกการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ต้องรู้จักเตรียมตัวก่อนการลงหาข้อมูลภาคสนาม ต้องรู้จักการวิเคราะห์และลำดับข้อมูล ฝึกการนำเสนอ และฝึกการนำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียงเขียนเป็นรายงาน

สรุปผลการวิจัยและอภิปราย

จากการวิจัยพบว่าผลการสอนโดยใช้กระบวนการวิจัยช่วยพัฒนาคุณลักษณะในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนิสิตในหลายด้านดังนี้ คุณลักษณะที่ได้รับการพัฒนาอย่างชัดเจนคือ ความสามารถในการถ่ายทอดข้อมูลทั้งในการพูดและการเขียน ความรับผิดชอบในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ความสามารถในการหาข้อมูล การคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นทีม การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การกล้าแสดงออก และความกระตือรือร้นในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ

ในการอภิปรายผลและข้อเสนอแนะนั้นผู้วิจัยจะแบ่งออกเป็น 3 ตอนคือ (1) วิธีการสอนแบบ RBL (2) กิจกรรม ในชั้นเรียน (3) กิจกรรมการทำรายงานเชิงวิจัย

1. วิธีการสอนแบบ RBL

วิธีการสอนแบบ RBL ที่ผู้วิจัยนำไปใช้นั้น ถ้าเปรียบเทียบกับแผนภาพองค์ประกอบ 4 ประการที่ทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้การสอนกับการวิจัย ที่ The University of Warwick (2001: 1) ได้นำเสนอนั้น ผู้วิจัยสามารถนำเอาองค์ประกอบมาใช้ในการสอนในครั้งนี้ได้ 3 องค์ประกอบคือ (1) Outcomes (2) Process (3) Tools ส่วนถ้าจะเปรียบเทียบกับลำดับขั้นตอนของการสอนโดยใช้กระบวนการวิจัย 7 ขั้นตอน ที่เป็นแนวคิดของ สมหวัง และ ทศนีย์ (2540: 36) นั้นในการสอนในครั้งนี้สามารถใช้ในขั้นตอนที่ 1 คือศึกษาหลักการความรู้จากตำราเอกสาร สื่อต่างๆ และคำบอกเล่า ขั้นตอนที่ 2 เรียนรู้ผลวิจัยจากการศึกษาด้วยตนเอง หรือคำบอกเล่าของอาจารย์ และขั้นตอนที่ 4 คือการทำรายงานเชิงวิจัย ถ้าจะเปรียบเทียบกับขั้นตอนที่นำเสนอโดย ปทีป (2544: 37) ผู้สอนสามารถปฏิบัติได้เพียง 2 ข้อเท่านั้นคือ ในข้อ 1 การสอนโดยใช้ผลวิจัยประกอบการสอนและขั้นตอนที่ 4 คือ การทำวิจัยด้วยตนเอง

ข้อสังเกตที่ควรกล่าวถึงคือนิสิตส่วนใหญ่ในกลุ่มนี้ขาดประสบการณ์การอ่านงานวิจัย ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าบทความจากงานวิจัยที่นำมาให้อ่านเข้าใจยาก มีคำศัพท์เฉพาะค่อนข้างมาก มีวิธีการทางสถิติตัวเลข มีวิธีการที่เฉพาะเจาะจงอ่านแล้วไม่ค่อยเข้าใจและไม่สนุก

ส่วนในเรื่องวิธีการสอนที่ใช้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้น ผู้สอนควรดูทัศนคติของผู้เรียน เพราะการสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเป็นการมอบภาระความรับผิดชอบในการเรียนให้ตัวผู้เรียน ซึ่งผู้เรียนที่คุ้นเคยกับการนั่งฟังเฉยๆ รู้สึกว่าเป็นงานหนักถ้าวิชานั้นๆ ไม่เป็นวิชาบังคับแล้ว นิสิตบางส่วนจะถอนทะเบียนไป นิสิตบางคนกล่าวว่าระบบการเรียนแบบนี้ไม่เหมาะกับเด็กไทย เพราะไม่ได้ถูกฝึกให้เรียนแบบนี้มาตั้งแต่ต้นและให้ความเห็นว่าเด็กไทยไม่ชอบคิดไม่ชอบทำ ชอบรับอย่างเดียว บางคนอาจจะไม่มีทัศนคติที่ไม่ดีมาจากระดับมัธยมศึกษาและจาก

วิชาอื่นๆในระดับมหาวิทยาลัยที่อ้างว่าใช้การสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง นิสิตหลายคนพยายามจะเน้นว่าถึงแม้ผู้เรียนจะเป็นศูนย์กลาง อาจารย์มีหน้าที่จะต้องเป็นผู้ให้พื้นฐานทฤษฎีและเป็นผู้ให้คำแนะนำพวกเขา เหมือนกับเกรงว่าจะถูกโยนงานมาให้โดยอาจารย์ไม่ต้องรับผิดชอบอะไร

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้สอนที่จะนำการสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางไปใช้ในการสอนนั้นควรศึกษาทฤษฎีการสอนแต่ละชนิดให้เข้าใจก่อนที่จะนำไปปฏิบัติ เพราะการสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้นมีใช้การโยนรายงาน หรือความรับผิดชอบในการเรียนรู้ทั้งหมดให้กับผู้เรียน แต่เป็นวิธีการที่ผู้สอนต้องเข้าไปมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

2. กิจกรรมในชั้นเรียน

นิสิตส่วนใหญ่ไม่คุ้นเคยกับการเรียนที่ต้องรับผิดชอบการเรียนรู้ด้วยตนเอง ไม่คุ้นเคยกับการทำงานเป็นกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น กลุ่มที่นิสิตแต่ละคนร่วมทำกิจกรรมในชั้นเรียนนั้นผู้สอนเป็นผู้จัดกลุ่มให้ซึ่งเป็นกลุ่มที่ไม่ใช่เพื่อนสนิท (ซึ่งแตกต่างจากการทำรายงานเชิงวิจัยที่นิสิตเลือกกลุ่มกันเอง) ทำให้เกิดปัญหาในการทำงานร่วมกันอยู่บ้าง ปัญหาที่ถูกหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงคือ ความขัดแย้งกันทางความคิดเห็น การไม่ชอบกันเป็นการส่วนตัวอยู่ก่อนแล้ว การเกี่ยงกันทำงานและการไม่แสดงความคิดเห็น เป็นต้น

ประเด็นสำคัญที่อีกประการที่นิสิตกล่าวถึงคือการมีผลสะท้อนกลับให้นิสิตรับทราบ ซึ่งนิสิตกล่าวว่า เป็นสิ่งที่ดีมาก นิสิตกล่าวว่าการได้รับการวิจารณ์จากผู้สอนนั้นช่วยให้เขา รู้จุดอ่อนของตนเองและสามารถปรับปรุงแก้ไขงานให้ดีขึ้นในคราวต่อไป

3. การทำรายงานเชิงวิจัย

นิสิตทั้งหมดมีความเห็นไปทางบวกกับการทำรายงานเชิงวิจัยที่มีลักษณะเป็นกรณีศึกษาที่ต้องเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ นิสิตมีความคิดเห็นว่ารายงานนี้เป็นงานที่ทำทลายความสามารถ และต้องรู้จักการแก้ปัญหาที่พบด้วยตนเอง ต้องเรียบเรียง

ข้อมูลเป็นงานเขียน ทำให้รู้สึกว่าเป็นผู้ใหญ่ขึ้น และภาคภูมิใจในงานที่ทำ รวมทั้งงานนี้เป็นงานที่นิสิตรู้สึกว่าการทำแล้วสนุกได้ประสบการณ์ตรง ทุกกลุ่มแสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า ควรให้มีการทำรายงานที่เป็นกรณีศึกษาแบบนี้บ่อยๆถึงแม้การทำรายงานฉบับนี้นิสิตจะรู้สึกว่าเป็นงานหนักมากก็ตาม

ข้อเสนอแนะ

การนำผลไปใช้ในทางปฏิบัติ

RBL เป็นวิธีการเรียนการสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางวิธีการหนึ่งที่ผู้สอนจะสามารถนำมาปรับใช้กับในวิชาต่างๆในระดับอุดมศึกษาได้คือเพราะ

1. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีโอกาสที่จะได้คุ้นเคยกับงานวิจัยทั้งทางการอ่านบทความวิจัย งานวิจัย และการลงมือทำวิจัย
2. สามารถพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองซึ่งจะเป็นพื้นฐานให้สามารถแสวงหาความรู้และเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งจะเป็นประโยชน์กับผู้เรียนในอนาคต

การวิจัยต่อไป

การวิจัยครั้งต่อไปสำหรับการสอนแบบ RBL นั้น

1. ควรทำวิจัยซ้ำกับนิสิตและนักศึกษาในกลุ่มอื่นและวิชาอื่นเพื่อเป็นการทดสอบผลว่าสามารถพัฒนาคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองเช่นเดียวกับงานวิจัยนี้หรือไม่
2. จากการทบทวนวรรณกรรมและจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในงานวิจัยครั้งนี้พบว่ายังมีผู้นำเสนอกิจกรรมและเทคนิควิธีในการสอนแบบRBLไม่มากนัก จึงควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาเทคนิควิธี และกิจกรรมที่หลากหลายในการสอนด้วยวิธีนี้เพิ่มมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ปทีป เมธาคุณวุฒิ. 2544. *การจัดการเรียนการสอนโดยนิสิตเป็นศูนย์กลาง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2545. *กรอบแนวทางการประเมินคุณภาพภายนอกระดับอุดมศึกษา*. กรุงเทพฯ: บริษัทจุดทองจำกัด.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และทัศนีย์ บุญเดิม. 2540. “การสอนแบบ Research-base learning” *แบบแผนเครื่องมือการวิจัยทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Brockett, G. and R.Hiemstra. 1993. *Self-direction in Adult Learning: Perspectives on Theory, Research and Practice*. London: Routledge.
- Hayati, M. 2003. *Self-directed Learning*. ERIC Digest. Avialable:<http://ericfacility.net/ericdigest/ed459458.html/>
- Huberman, M. and M. Miles. 1998. “Data Management and Analysis Method” In N. Denzin and Y. Lincoln (eds). *Collecting and Interpreting Qualitative Materials*. California: SAGE Publications.
- Krueger A. 1998. *Developing Questions for Focus Group*. Colifornia:SAGE Publications.
- Miles, M. and M. Huberman. 1994. *An Expanded Sourcebook: Qualitative Data Analysis*. California: SAGE Publications.
- Morgan, L. 1998. *Planning for the Focus Group*. California: SAGE Publications.
- Warwick University. 2001. *Research-base Learning*. Available: <http://www.ac.uk/services/CAP/RBL/Watis.html/>